

LBRIS

We know
books
Monica H. Columban
Victoria Gal
Maria Lupu
Liliana Paicu
Horia Corcheș
Marilena Lascăr

LITERATURA ROMÂNĂ

**Cartea
definitivă**

PREGĂTIREA PENTRU
BACALAUREAT

Ediție revizuită

Prefață	7
---------------	---

Literatura română în secolul al XIX-lea

1. Perioada pașoptistă:	
• Pașoptismul: <i>Introducere la Dacia literară</i>	11
• Nuvela romantică: <i>Alexandru Lăpușneanu</i> de C. Negruzzi	13
2. Epoca marilor clasici:	
• Criticismul junimist: <i>Junimea</i> , Titu Maiorescu	43
• Poezia romantică: <i>Luceafărul, Floare albastră</i> de Mihai Eminescu	56
• Proza realistă – nuvela psihologică: <i>Moara cu noroc</i> de Ioan Slavici	77
• Comedia: <i>O scrisoare pierdută</i> de I.L. Caragiale	105
• Basmul cult: <i>Povestea lui Harap-Alb</i> de Ion Creangă	140
3. Sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea:	
• Prelungiri ale romantismului și clasicismului:	
<i>De demult...</i> de Octavian Goga	175
• Symbolismul – începuturile modernismului:	
<i>Plumb, Lacustră</i> de George Bacovia	183

Literatura română în secolul al XX-lea

1. Perioada interbelică	
• Curente culturale / literare: modernismul (E. Lovinescu), tradiționalismul ...	203
• Poezia modernistă:	
– <i>Testament</i> de Tudor Arghezi	209
– <i>Eu nu strivesc corola de minuni a lumii</i> de Lucian Blaga	222
– <i>Riga Crypto și lapona Enigel</i> de Ion Barbu	233
• Poezia tradiționalistă: <i>Aci sosi pe vremuri</i> de Ion Pillat	247
• Romanul interbelic:	
– romanul psihologic:	
<i>Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război</i> de Camil Petrescu	256
– romanul experienței: <i>Maitreyi</i> de Mircea Eliade	307
– romanul realist de tip obiectiv: <i>Ion</i> de Liviu Rebreanu	336
– romanul realist de tip balzacian: <i>Enigma Otiliei</i> de G. Călinescu	369
– romanul realist-mitic: <i>Baltagul</i> de Mihail Sadoveanu	405
• Povestirea: <i>Fântâna dintre plopi</i> de Mihail Sadoveanu	429
2. Perioada postbelică	
• Romanul postbelic: <i>Moromeții</i> de Marin Preda	437
• Poezia postbelică: <i>Leoaică tânără, iubirea...</i> de Nichita Stănescu	469
• Teatrul postbelic: <i>Iona</i> de Marin Sorescu	479
• Postmodernismul: <i>Levantul</i> de Mircea Cărtărescu	500

<i>Bibliografie generală</i>	507
------------------------------------	-----

1. Contextul epocii

Perioada pașoptistă (1830-1860) are ca nucleu revoluția anului 1848. Modernizarea societății românești, independența politică, libertatea națională, unirea provinciilor române sunt obiectivele social-politice ale mișcării pașoptiste. Epoca pașoptistă marchează **începutul literaturii noastre moderne**. Scriitorii pașoptiști sunt nevoiți „să ardă etapele” care se desfășuraseră succesiv în literaturile occidentale, în decursul a mai bine de un secol și jumătate. Curente literare (iluminism, preromantism, romantism, clasicism, realism incipient) sunt asimilate simultan. Principala trăsătură a literaturii pașoptiste constă în **coexistența curentelor literare**, nu numai în opera aceluiași scriitor, ci chiar și în aceeași creație.

2. Ideologia pașoptistă

Pașoptismul este o ideologie literară niciodată sintetizată într-un program particular și supusă unor comandamente exterioare: mesianism cultural și revoluționar, spirit critic, deschidere spre Occident și luptă pentru impunerea unui specific național, conștiință civică și patriotică, conștiință a pionieratului în mai toate domeniile vieții, o retorică a entuziasmului și a trezirii la acțiune.

3. Îndrumători ai fenomenului cultural-literar

Două personalități au rolul de **îndrumători** ai fenomenului cultural-literar.

Într-o primă etapă, corespunzătoare primei generații pașoptiste, acest rol îi revine lui **Ion Heliade-Rădulescu**, prin articolele din ziarul *Curierul românesc*, apărut la București, începând cu 1829, căruia îi adaugă, din 1837, suplimentul literar *Curierul de ambe sexe*.

O altă etapă este marcată de contribuția lui **Mihail Kogălniceanu**, redactorul revistei ieșene *Dacia literară*, care are ca obiectiv exclusiv literatura. Programul revistei orientează literatura timpului; în cele trei numere apărute, se publică opere ale celor mai valoroși scriitori ai vremii (C. Negruzzi, Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu ș.a.), dar direcția imprimată se reflectă în toată literatura epocii.

4. Revista *Dacia Literară*: articolul *Introducere* de Mihail Kogălniceanu

Constituirea deplină a romantismului pașoptist a fost marcată de programul teoretic *Introducere*, redactat de către Mihail Kogălniceanu. Publicat în primul număr al revistei, articolul-program reprezintă *manifestul literar* al romantismului românesc.

Kogălniceanu își susține intenția de a face din *Dacia literară* „un repertoriu general al literaturii românești”, prin cele patru puncte ale articolului-program, ce vizează: întemeierea spiritului critic în literatura română pe principiul estetic; afirmarea idealului de realizare a unității limbii și a literaturii române; combaterea imitațiilor și a traducerilor mediocre; promovarea unei literaturi originale, prin indicarea unor surse

de inspirație în conformitate cu specificul național și cu estetica romantică: „*Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țări sunt destul de mari, obiceiurile noastre sunt destul de pitorești și de poetice pentru ca să putem găsi și la noi sugeturi de scris, fără să avem pentru aceasta trebuință să ne împrumutăm de la alte nații.*”

Prin precizarea surselor de inspirație / a temelor literare în ultimul punct al articolului, dar și prin diversele trimiteri spre trăsăturile romantismului (aspirația spre originalitate, refugiul în trecutul istoric, aprecierea valorilor naționale și a folclorului, îmbogățirea limbii literare prin termeni populari, arhaici sau regionali), acesta devine un *manifest literar* (manifest literar – text cu valoare de document pentru începutul unei mișcări literare / al unui curent literar, prin care se afirmă o nouă concepție literară; în acest caz, al romantismului românesc, în mod polemic, față de mișcarea anterioară).

5. Romantismul în literatura pașoptistă

Literatura pașoptistă se dezvoltă sub semnul romantismului european și parcurge un drum sinuos. După literatura anilor 1825-1830, care abundă în adaptări după autorii străini, în special francezi, remarcăm sincronizarea dintre apariția manifestului romantismului francez (*Prefața* la drama *Cromwell*, de Victor Hugo, în 1827) și a articolului-program *Introducere*, publicat de Kogălniceanu în 1840. Scriitorii români ai epocii asimilează rapid manifestul romantismului francez și aplică principiile acestuia, cu particularitățile curentului național-popular de la revista *Dacia literară*.

Primii noștri scriitori moderni, precum C. Negruzzi, Vasile Alecsandri, Gr. Alexandrescu ș.a., se afirmă în cadrul curentului național-popular de la *Dacia literară*. Ideile enunțate în articolul-program și promovate de revistă se reflectă în literatura română de la mijlocul secolului al XIX-lea.

APLICAȚII

1. (30 de puncte) Realizează un eseu, de 1-2 pagini, în care să demonstrezi că articolul lui Mihail Kogălniceanu, *Introducere*, apărut în 1840 în revista *Dacia literară*, reprezintă manifestul literar al romantismului românesc.

În elaborarea eseului, vei avea în vedere următoarele repere:

- prezentarea conceptului *romantism* (apariție, trăsături, reprezentanți);
- evidențierea contextului social și cultural în care a apărut revista *Dacia literară*: pașoptismul;
- prezentarea celor patru principii promovate de revistă, enunțate în articolul *Introducere*;
- exemplificarea unei teme / temelor romantice recomandate în *Introducere*, prin opera unui scriitor care aparține generației pașoptiste.

NOTĂ! În elaborarea eseului, vei respecta structura textului de tip argumentativ: *ipoteza / premisa* (exprimarea propriei opinii), *argumentația* (cu minimum patru argumente *pro* și / sau *contra* / raționamente critice / exemple concrete etc.) și *concluzia / sinteza*. Pentru **conținutul potrivit** al eseului vei primi **16 puncte**, iar pentru redactarea corectă a acestuia vei primi **14 puncte**.

I. Particularități ale textului narativ

Eseu despre particularitățile unei *nuvele* studiate: *nuvela istorică / romantică / din perioada pașoptistă* (de exemplu: *temă, viziune despre lume, construcția subiectului, particularități ale compoziției, perspectivă narativă, tehnici narrative, secvență narativă, episod, relații temporale și spațiale, personaj, modalități de caracterizare a personajului* etc.).

INTRODUCERE

A1

Realizează
încadrarea
în context a nuvelei.

1. Încadrare în context (opera autorului, epocă, specie literară)

Opera literară *Alexandru Lăpușneanul* este o **nuvelă romantică de inspirație istorică**.

Nuvela *Alexandru Lăpușneanul* este **prima nuvelă istorică din literatura română**, o **capodoperă** a speciei și un model pentru autorii care au cultivat-o ulterior.

Publicată în **perioada pașoptistă**, în primul număr al *Daciei literare* (1840), nuvela ilustrează una dintre sursele literaturii romantice, istoria națională (Evul Mediu), potrivit recomandărilor lui Mihail Kogălniceanu din articolul-program al revistei, intitulat *Introducere*, care constituie și manifestul literar al romantismului românesc.

Ulterior, nuvela *Alexandru Lăpușneanul* a fost inclusă în ciclul *Fragmente istorice*, din volumul *Păcatele tinereților* (1857).

CUPRINS

A2

Precizează 2-4
caracteristici
ale nuvelei, prin
care poți motiva
încadrarea operei
în specia literară.

2.1. Încadrare în specie și curent literar: nuvela

a. Este o **nuvelă** deoarece este o specie epică în proză, cu o construcție riguroasă, având un fir narativ central. Se observă concizia intrigii, tendința de obiectivare a perspectivei narative și verosimilitatea faptelor prezentate. Personajele sunt relativ puține, caracterizate succint și gravitează în jurul personajului principal.

b. Este o **nuvelă romantică** datorită mai multor trăsături: specie; inspirația din istoria națională (Evul Mediu); temă; conflict;

narațiune liniară; personaje excepționale în situații excepționale; personaje construite în antiteză (doamna Ruxanda, blândă, supusă, influențabilă, iar Lăpușneanul, crud, tiran, răz-bunător); culoarea epocii în descrieri cu valoare documentară, nu cu valoare epică (descrieri amănunțite ale vestimentației și ale obiceiurilor: descrierea vestimentației domnitorului în bise-rică și a mesei domnești); *liniaritate psihologică în construcția per-sonajelor* (Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*), gesturi și replici spectaculoase și memorabile.

c. Nuvela istorică este o specie literară cultivată de roman-tici, care se inspiră din trecutul istoric (Evul Mediu): tema, personaje și culoarea epocii (mentalități, comportamente, relații sociale, obiceiuri, vestimentație, limbaj).

A3

Precizează viziunea despre lume existentă în nuvela studiată.

2.2. Viziunea despre lume

Scriitorii pașoptiști se inspiră din cronică și din folclor, con-form esteticii romantice și recomandărilor din *Introducere* la *Dacia literară*: „*Istoria noastră are destule fapte eroice [...] pentru ca să putem găsi și la noi sugeturi de scris, fără să avem pentru aceasta trebuință să ne împrumutăm de la alte nații.*”

Costache Negruzzi, întemeietorul nuvelei istorice românești, este primul scriitor care valorifică într-o creație literară croni-cile moldovenești (*Letopisețul Țării Moldovei* de Grigore Ureche și de Miron Costin).

Nuvela de inspirație istorică aduce la momentul apariției nu un model de patriotism, ci un antimodel de conducător, ca un avertisment adresat contemporanilor într-o perioadă de efer-vescență revoluționară.

A4

Prezintă relația realitate-ficțiune în nuvela istorică aleasă.

2.3. Relația realitate-ficțiune

Din cronică lui Ureche, Negruzzi preia imaginea personali-tății domnitorului Alexandru Lăpușneanu, precum scene, fapte și replici (de exemplu: *mottoul* capitolului I și al IV-lea), dar se distanțează de realitatea istorică prin apelul la ficțiune și prin viziunea romantică asupra istoriei, influențată de ideologia pașoptistă. Transfigurarea artistică a faptelor istorice este moti-vată estetic: gradarea tensiunii narative, reliefaarea caracterelor personajelor în relație cu spectaculosul acțiunii, mesajul textu-lui narativ. „*Negruzzi a înțeles spiritul cronicii române și a pus bazele unui romantism pozitiv, scutit de naive idealități.*” (G. Călinescu, *Isto-ria literaturii române de la origini până în prezent*)

Nu trebuie confundate persoanele / personalitățile isto-rice, a căror existență este consemnată în cronică sau în lucrări științifice, cu **personajele literare**, care ilustrează anumite tipuri

umane, iar autorul le atribuie destine și profiluri psihologice care susțin coerența narativă.

A5

Prezintă perspectiva narativă în nuvela istorică aleasă.

2.4. Perspectiva narativă

Naratorul este omniscient, omniprezent, sobru, detașat, predominant obiectiv, dar intervine direct prin câteva epitete de caracterizare (de exemplu: „*tiran*”, „*curtezan*”, „*mișelul boier*”, „*deșănțată cuvântare*”). **Narațiunea** la persoana a III-a (cu focalizare zero, viziunea „dindărăt”) amintește, prin obiectivitate și concizie, de relatarea cronicarilor.

A6

Precizează tema nuvelei.

3. Tema

Nuvela are ca **temă** lupta pentru putere în epoca medievală (în Moldova, la mijlocul secolului al XVI-lea). Evocarea artistică a celei de-a doua domnii a lui Alexandru Lăpușneanu (1564-1569) evidențiază lupta pentru impunerea autorității domnești și consecințele deținerii puterii de un domnitor crud, tiran.

A7

Prezintă elementele de structură, de compoziție și de construcție a subiectului din nuvela studiată.

4. Elemente de structură și compoziție**4.1. Particularitățile compoziției****4.1.1. Relația incipit-final**

Incipitul și finalul se remarcă prin sobrietatea auctorială. Astfel, paragraful inițial rezumă evenimentele care motivează revenirea pe tron a lui Lăpușneanu și atitudinea lui vindicativă. Frazele finale consemnează sfârșitul tiranului în mod concis, lapidar și obiectiv, amintind de stilul cronicarilor, iar prin menționarea portretului votiv se realizează caracterul verosimil, specific nuvelei: „*Acest fel fu sfârșitul lui Alexandru Lăpușneanul, care lăsă o pată de sânge în istoria Moldaviei. La monastirea Slatina, zidită de el, unde e îngropat, se vede și astăzi portretul lui și al familiei sale.*”

A8 (4.1.)

Prezintă particularitățile compoziției (secvențe narative, incipit, final, capitole, motto).

4.1.2. Construcția discursului narativ / elemente de compoziție

Narațiunea se desfășoară linear, cronologic, prin **înlănțuirea** secvențelor narative și a episoadelor, particularitate narativă romantică, potrivit criticului Nicolae Manolescu: „*Intriga liniară și previzibilă este o particularitate a prozei narative care denotă multă artificialitate.*”

Echilibrul compozițional este realizat prin organizarea textului narativ în **patru capitole**, care fixează **momentele subiectului**. Capitolele poartă câte un *motto* cu rol rezumativ, care constituie replici memorabile ale personajelor:

În capitolul I, „*Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...*” este răspunsul oferit de Lăpușneanul soliei de boieri care îi ceruseră să se întoarcă de unde a venit pentru că „norodul” nu îl vrea.

În capitolul al II-lea, „*Ai să dai samă, Doamnă!*” este avertismentul pe care văduva unui boier decapitat îl adresează doamnei Ruxanda, pentru că nu ia atitudine față de crimele soțului său.

În capitolul al III-lea, „*Capul lui Moțoc vrem...*” este cererea vindictivă a norodului care găsește în Moțoc vinovatul pentru toate nemulțumirile.

În capitolul al IV-lea, „*De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu...*” este amenințarea rostită de Lăpușneanul care, bolnav, fusese călugărit potrivit obiceiului vremii, dar pierduse astfel puterea domnească.

A9

Prezintă construcția subiectului (momentele subiectului, conflictul, relații temporale și spațiale).

4.2. Construcția subiectului

4.2.1. Momentele subiectului

Capitolul I cuprinde **expozițiunea** (întoarcerea lui Alexandru Lăpușneanul la tronul Moldovei, în 1564, în fruntea unei armate turcești și întâlnirea cu solia formată din cei patru boieri trimiși de Tomșa: Veveriță, Moțoc, Spancioc, Stroici) și **intriga** (hotărârea domnitorului de a-și relua tronul și dorința sa de răzbunare față de boierii trădători).

Capitolul al II-lea corespunde, ca moment al subiectului, **desfășurării acțiunii** și cuprinde o serie de evenimente declanșate de reluarea domniei de către Alexandru Lăpușneanul: fuga lui Tomșa în Muntenia, incendierea cetăților, desființarea armatei pământene, confiscarea averilor boierești, uciderea unor boieri, intervenția doamnei Ruxanda pe lângă domnitor pentru a înceta cu omorurile și promisiunea pe care acesta i-o face.

Capitolul al III-lea conține mai multe scene romantice cu caracter memorabil sau excepțional: participarea și discursul domnitorului la slujba religioasă de la mitropolie, ospățul de la palat și uciderea celor 47 de boieri, omorârea lui Moțoc de către mulțimea revoltată și „leacul de frică” pentru doamna Ruxanda. Capitolul cuprinde, de asemenea, și **punctul culminant**. „*Întâmplările sângeroase au aceeași rațiune documentară ca în întreaga proză scrisă de romantici; caracterul ilustrativ este evident.*” (Nicolae Manolescu, *op. cit.*)

În capitolul al IV-lea, este înfățișat **deznodământul**, moartea tiranului prin otrăvire. După patru ani de la cumplitele evenimente, Lăpușneanul se retrage în Cetatea Hotinului. Bolnav de friguri, domnitorul este călugărit, după obiceiul vremii. Faptul că, atunci când își revine, amenință să-i ucidă pe toți (inclusiv pe propriul fiu, urmașul său la tron), o determină pe doamna Ruxanda să accepte sfatul boierilor de a-l otrăvi.

Conflictul nuvelei este complex și pune în lumină personalitatea puternică a personajului principal.

Principalul conflict, exterior, este de ordin **politic**: lupta pentru putere iscată între domnitor și boieri. Impunerea autorității centrale / domnești în fața oligarhiei boierești a constituit, în secolul al XVI-lea, un factor de progres, dar mijloacele alese de Lăpușneanul sunt sângeroase, caracteristice tiranului feudal. Însă actele personajului sunt motivate psihologic: cruzimea devine expresia dorinței de răzbunare pentru trădarea boierilor în prima sa domnie.

Conflictul secundar, între domnitor și Moțoc (boierul care îl trădase), particularizează dorința de răzbunare a domnitorului, fiind anunțat în primul capitol și încheiat în capitolul al III-lea.

Conflictul social, între boieri și popor, se limitează la revolta mulțimii din capitolul al III-lea.

În proza romantică, tensiunile exterioare plasează personajele într-o relație de **antiteză**. Din acest punct de vedere, se poate vorbi despre contrastul dintre Lăpușneanul și doamna Ruxanda, evidențiat în capitolul al II-lea.

4.2.3. Relații temporale și spațiale

Timpul și spațiul acțiunii sunt precizate și conferă verosimilitate narațiunii: întoarcerea lui Lăpușneanul pe tronul Moldovei, în a doua sa domnie. În primele trei capitole, evenimentele se desfășoară îndată după revenirea pe tron, iar în ultimul capitol se trece, prin rezumare, la secvența morții domnitorului, patru ani mai târziu.

4.3. Construcția personajelor

4.3.1. Construcția personajelor în nuvela romantică

Personajele sunt realizate potrivit esteticii **romantice**: personaje excepționale (au calități și defecte ieșite din comun) în situații excepționale, utilizarea antitezei ca procedeu de construcție, liniaritatea psihologică, replicile memorabile. „*Liniaritate psihologică se vede în construcția personajelor [...]. Gesturile și cuvintele personajelor au menirea de a fi memorate.*” (Nicolae Manolescu, *op. cit.*)

4.3.2. Statutul social, psihologic și moral al personajului principal

Alexandru Lăpușneanul este **personajul principal** al nuvelei, **personaj romantic**, excepțional, care acționează în situații excepționale (de exemplu: scena uciderii boierilor, a pedepsirii lui Moțoc, scena morții domnitorului otrăvit). **Întruchipează**

A10

Prezintă construcția personajelor în nuvela romantică.

A11

Precizează statutul social, psihologic și moral al personajului principal.

tipul domnitorului sângeros, tiran și crud. El este construit din contraste și are o psihologie complexă, calități și defecte puterice, „*un damnat*” romantic (G. Călinescu).

A12

Precizează principala trăsătură a personajului și modalitățile de caracterizare.

4.3.3. Trăsăturile personajului principal; mijloace de caracterizare

Echilibrul dintre convenția romantică și realitatea individului se realizează prin modul de construire a personajului: subordonarea trăsăturilor uneia principale, **voința de putere**, care îi călăuzește acțiunile. **Crud, hotărât, viclean, disimulat, inteligent, bun cunoscător al psihologiei umane, abil politic**, personajul este puternic individualizat și memorabil. Este caracterizat direct (de către narator, de alte personaje, prin autocaracterizare) și indirect (prin fapte, limbaj, comportament, relații cu alte personaje, gesturi, atitudine, vestimentație). Forța excepțională a personajului domină relațiile cu celelalte personaje, care, în general, sunt manipulate de domnitor.

Având „*capacitatea de a ne surprinde, într-un mod convingător*”, Lăpușneanul este un personaj „*rotund*”, spre deosebire de celelalte personaje individuale din nuvelă, personaje „*plate*”, „*construite în jurul unei singure idei sau calități*” (E.M. Forster).

A13

Prezintă construcția personajelor secundare.

4.3.4. Construcția personajelor secundare

Doamna Ruxanda este un **personaj secundar**, de tip romantic, **construit în antiteză cu Lăpușneanul**: **blândețe** – cruzime, **caracter slab** – caracter tare. Ea nu acționează din voință proprie nici când îi cere soțului său să înceteze cu omorurile, nici când îl otrăvește. Deși în Evul Mediu femeia – chiar soție de domn – nu avea prea multe drepturi, doamna Ruxanda înfățișează în nuvelă un caracter slab, care pune în lumină, prin contrast, voința personajului principal.

Boierul Moțoc reprezintă **tipul boierului trădător, viclean, laș, intrigant**. Nu își urmărește decât propriile interese. De aceea, îl trădase pe Lăpușneanul în prima domnie, iar la întoarcerea acestuia, după refuzul de a renunța la tron, îl **lingușește** „*asemenea câinelui care în loc să mușce, linge mâna care-l bate*”. Este **laș** în fața primejdiei, comportându-se grotesc în timp ce încearcă să-l determine pe domn să nu-l dea mulțimii.

A14

Prezintă construcția personajelor episodice.

4.3.5. Personaje episodice

În antiteză cu boierul trădător sunt **personajele episodice Spancioc și Stroici**, cu rol justițiar, reprezentând boierimea tânără, „*pre buni patrioți*”, capabili să anticipeze mișcările adversarului. Ei **rostesc replica premonitoare**: „*Spuneți celui ce v-au trimis, strigă către ei Spancioc, că ne vom vedea pân-a nu muri!*”

O sfătuiește pe doamna Ruxanda să-l otrăvească pe tiran și asistă cu cruzime la ultimele clipe ale acestuia, adresându-i o altă replică sugestivă: „Învață a muri, tu care știai numai a omori.”

A15

Comentează realizarea personajului colectiv, pentru prima dată în literatura română.

4.3.6. Personajul colectiv

Personajul colectiv, mulțimea revoltată de târgoveți, apare pentru prima dată în literatura noastră. Psihologia mulțimii este surprinsă cu finețe, în mod realist: strângerea norodului la porțile curții domnești din cauza unor vești nelămurite, descumpănirea gloatei care „venise fără să știe pentru ce au venit și ce vrea” în fața întrebării armașului, glasurile izolate care exprimă nemulțumirile, în sfârșit, rostirea numelui Moțoc, în care toți văd un vinovat pentru toate suferințele: „Moțoc să moară! Capul lui Moțoc vrem!” Se observă capacitatea lui Lăpușneanul de manipulare și de dominare a gloatei. El orientează mișcarea haotică a mulțimii spre exprimarea unei singure dorințe, în același timp răzbunându-se pentru trădarea de odinioară a vornicului Moțoc și împlinind amenințarea / planul inițial. Odată cererea satisfăcută, mulțimea „mulțămindu-se de astă jertfă, se împrăștii”, ca și când ar fi venit anume pentru acest lucru. Artă naratorului este de a surprinde gradat stările psihologice ale mulțimii prin notații scurte, care separă replicile personajelor, asemenea indicațiilor scenice dintr-o dramă:

„Prostimea rămasă cu gura căscată.”

„Acest din urmă cuvânt găsând un *eho* în toate inimile, fu ca o schinteie electrică. Toate glasurile se făcură un glas, și acest glas striga: «Capul lui Moțoc vrem!»”

„Ticălosul boier căzu în brațele idrei acestei cu multe capete, care într-o clipală îl făcu bucăți.”

A16

Prezintă limbajul și stilul narativ al nuvelei studiate.

5.1. Limbajul și stilul narativ

Limbajul conține expresii populare („rămasă cu gura căscată”), regionalisme fonetice („clipală”, „găsând”), dar forță de sugestie au neologismele care conservă forma de secol XIX, unele fiind integrate în figuri de stil: „*eho*”, comparația „Acest din urmă cuvânt [...] fu ca o schinteie electrică”, metafora „în brațele idrei acestei cu multe capete”.

Stilul narativ se remarcă prin sobrietate, concizie, echilibru între termenii arhaici și neologici, o mare frecvență a gerunziului, simplitatea topicii. **Stilul indirect** alternează cu **stilul direct**, realizat prin dialog și intervenție izolată.

Mărcile prezenței naratorului sunt: topica afectivă (antepunerea adjectivelor, de exemplu: „această deșănțată cuvântare”, „ticălosul boier”, „nenorocitul domn”) utilizată în caracterizarea

directă sau pentru notarea gesturilor / a detaliilor semnificative, lexicul combinat (arhaisme și regionalisme pentru a conferi culoarea locală; neologisme cu forme de secol XIX). Regionalismele (de exemplu: „până”, „șapte”) și arhaismele sunt utilizate pentru culoarea locală (arhaisme lexicale: „spahii”, „hanul tatarilor”, „vornicul”, „spătarul”; arhaisme semantice: „proști” cu sensul *oameni simpli*, „a împlini” cu sensul *a obliga la plata dărilor*; arhaisme fonetice: „împrotivire”, „pre”, „junghi”; arhaisme gramaticale – folosirea formelor de plural cu sens de singular: „Venise fără să știe pentru ce au venit”). Puținele neologisme nu influențează claritatea stilului, ci exprimă concis ideea: „curtezan”, „regent”, „schinteie electrică”, „eho”.

Limbajul personajelor este unul dintre principalele mijloace de caracterizare și concentrează atitudini, redă trăsături în mod indirect, prin replicile memorabile (de exemplu: „Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau, răspunse Lăpușneanul, a cărui ochi scântioră ca un fulger, și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi și voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră. Să mă întorc? Mai degrabă-și va întoarce Dunărea cursul îndărăpt.”).

A17

Evidențiază
rolul modurilor
de expunere
în nuvela istorică.

5.2. Rolul modurilor de expunere

Narațiunea și descrierea sunt reduse, naratorul obiectiv limitându-și intervențiile. Caracterul dramatic al textului este dat de rolul capitolelor în ansamblul textului (asemenea actelor dintr-o piesă de teatru), de realizarea scenică a secvențelor narative, de utilizarea predominantă a dialogului și de minima intervenție a naratorului prin considerații personale.

Descrierile (vestimentația și obiceiurile: portretul fizic al doamnei în capitolul al II-lea, vestimentația lui Lăpușneanul în biserică, masa domnească, ceremonia relațiilor cu domnitorul etc.) „au valoare documentară, nu valoare epică” (cf. Nicolae Manolescu, *op. cit.*) și conferă culoarea locală: „În Moldova, pe vremea aceea, nu se introdusese încă moda mâncărilor alese. Cel mai mare ospăț se cuprindea în câteva feluri de bucate. După borșul polonez, veneau mâncări grecești ferte cu verdețuri care pluteau în unt, apoi pilaful turcesc, și, în sfârșit, fripturile cosmopolite. Pânza mesii și șervețelele erau de filaliu țesute în casă. Tipsiile pe care aduceau bucatele, talgerile și păharele erau de argint.”

Funcția simbolică a descrierii este realizată prin descrierea Cetății Hotinului, cu motive romantice (cetatea pustie, stâncile, crepusculul): „Cetatea era mută și pustie ca un mormânt de urieș. Nu se auzea decât murmura valurilor Nistrului, ce izbea regulat stâncoasele ei coaste, sure și goale, și strigătul monoton a ostașilor de strajă, carii întru lumina crepusculului se zăreau răzămăți pe lungile lor lance.”

A18

Prezintă aspectele esteticii romantice din nuvela aleasă.

6. Aspecte ale esteticii romantice în nuvela aleasă

Prima nuvelă istorică din literatura română nu aduce în fața contemporanilor un model de patriotism, ci un antimodel de conducător (ca un avertisment adresat contemporanilor într-o perioadă de efervescentă revoluționară) și reconstituie culoarea de epocă, în aspectul ei documentar.

Coexistența elementelor romantice cu elemente clasice într-o operă literară este o trăsătură a literaturii pașoptiste. Fiind o nuvelă istorică în contextul literaturii pașoptiste, *Alexandru Lăpușneanul* este și o **nuvelă de factură romantică** prin respectarea principiului romantic enunțat în *Introducere* la *Dacia literară* – inspirația din istoria națională, prin specie, temă, personaje excepționale în situații excepționale, personajul principal alcătuit din contraste, antiteza angelic-demonic, culoarea epocii, spectaculosul gesturilor, al replicilor și al scenelor.

Elementele romantice se împletesc cu elemente clasice: echilibrul compoziției, construcția simetrică, aspectul verosimil, credibil al faptelor, caracterul obiectiv al narațiunii. Interesul romantic pentru specificul național și culoarea locală deschide drumul observației realiste prin tehnica detaliului semnificativ, caracterul pictural al unor scene, revolta mulțimii.

Valoarea nuvelei este exprimată prin afirmația criticului G. Călinescu: „*nuvela istorică Alexandru Lăpușneanul ar fi devenit o scriere celebră ca și Hamlet dacă literatura română ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale. Nu se poate închipui o mai perfectă sinteză de gesturi patetice adânci, de cuvinte memorabile, de observație psihologică și sociologică acută, de atitudini romantice și intuiție realită.*” (G. Călinescu, *op. cit.*)

A19

Exprimă-ți un punct de vedere argumentat despre modul în care se reflectă o idee sau tema în nuvela aleasă.

7. Mai mult...

Exprimarea unor opinii argumentate

7.1. Exprimarea unui punct de vedere argumentat despre modul în care se reflectă o idee sau tema în nuvela aleasă

Alexandru Lăpușneanul este o nuvelă de inspirație istorică, ce ilustrează principiile ideologiei pașoptiste și ale romantismului românesc. Epoca surprinsă – a doua jumătate a secolului al XVI-lea, în Moldova – este reînviată prin valorizarea și prin transfigurarea adevărului istoric. Costache Negruzzi face din Alexandru Lăpușneanu un domnitor crud, un tiran, sugerând astfel caracterul excepțional al domniei sale, deși comportamentul său nu este prea diferit de comportamentul celorlalți domnitori din Evul Mediu.

Prezintă trăsăturile perioadei pașoptiste, relevante pentru tema și viziunea despre lume din nuvela aleasă.

7.2. Trăsăturile perioadei pașoptiste, relevante pentru tema și viziunea despre lume din nuvela aleasă

Pașoptismul este un curent ideologic care exprimă viziunea, principiile și starea de spirit a participanților la Revoluția de la 1848, configurat în perioada 1830-1860, cu premise în mișcarea de înnoire de după 1821 și animat de principii iluministe, preluate de la Școala Ardeleană, al cărei mobil esențial fusese conștiința națională.

Expresia programatică a pașoptismului se poate identifica pe două coordonate: politică și culturală. În plan politic, principiile se afirmă în studii ale revoluționarilor, în articole publicate în diverse periodice, în corespondență, în discursuri și în proclamații. Printre principalele revendicări se află: independența legislativă și administrativă față de Imperiul Otoman și de Rusia, abolirea Regulamentului organic, împrăștierea clăcașilor, dezrobirea romilor, educație egală pentru toți. În plan cultural, se întemeiază învățământul național, teatrul și presa.

În perioada pașoptistă, un rol tot mai important în cadrul vieții spirituale îl ocupă literatura, care începe să se diferențieze treptat de celelalte domenii ale activității culturale. Scriitorii importanți ai epocii – V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, D. Bolintineanu, Alecu Russo, Ion Ghica – sunt, în primul rând, luptători pentru crearea unei conștiințe naționale puternice în rândul maselor largi de oameni și, numai în al doilea rând, autori de beletristică. Preocupați de probleme ideologice și implicați în viața politică, scriitorii pașoptiști trec peste orice divergențe și adoptă o poziție de monolit în domeniul cultural. Un rol esențial în stabilirea unei direcții unitare revine celor trei mari reviste ale epocii: *Dacia literară* (considerată promotoarea „direcției naționale”), *Propășirea* și *România literară*.

Articolul lui Mihail Kogălniceanu, *Introducere* la primul număr al revistei *Dacia literară* (1840), considerat programul romantismului românesc, cuprinde recomandarea unor surse de inspirație: istoria națională, natura și obiceiurile.

Ca fenomen literar, pașoptismul este una dintre ipostazele romantismului românesc, caracterizată prin spirit social și național, militantism și mesianism, fără a exclude însă tematica vieții intime, personale, contemplația și cultivarea pitorescului.